

تحلیلی بر شاخص تجارت فرامرزی در ایران و کشورهای منتخب منطقه رضوان آقامیرزایی، پژوهشگر موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

موج

بر اساس سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران پیش‌بینی شده است که کشورمان تا پایان سال سند چشم‌انداز یعنی سال ۱۴۰۴ در بین کشورهای منطقه رتبه اول را داشته باشد. لذا جهت هر گونه بررسی در خصوص شاخص‌های اقتصادی می‌بایستی وضعیت کشور در مقایسه با سایر کشورهای منطقه مورد بررسی قرار گیرد. برای دستیابی به رتبه اول در سطح منطقه علاوه بر رشد شاخص‌های کلان اقتصادی، سایر شاخص‌های جزئی نیز باید بهبود یافته و در مقایسه با سایر رقبای تجاری در منطقه از وضعیت مناسب‌تری برخوردار گردند. از این رو ضروری است که برای داشتن تصویری از وضعیت فرآیندهای تجاری صادرات و واردات در کشور شاخص‌های تجارت فرامرزی مورد بررسی قرار گیرند. شاخص تجارت خارجی یا تجارت فرامرزی یکی از شاخص‌های اساسی دهگانه فضای کسب‌وکار است که مراحل اداری مورد نیاز رویه‌های گمرکی صادرات و واردات را مورد سنجش قرار می‌دهد. این شاخص با زیرشاخص‌های کمی مانند تعداد روزهای صرف شده برای انجام فرآیند صادرات و واردات، تعداد اسناد و مدارک مورد نیاز برای صادرات و واردات و میزان هزینه صرف شده برای صادرات و واردات مورد سنجش قرار می‌گیرد.

در گزارش سال ۲۰۱۳، ایران در شاخص تجارت فرامرزی دارای رتبه ۱۴۳ در جهان و ۱۴ در بین ۱۶ کشور منطقه^۱ بوده است. در حالیکه در سال ۲۰۱۱ این رتبه ۱۳۱ و در سال ۲۰۱۲ معادل ۱۳۹ بوده است. وضعیت امتیاز ایران در این شاخص به لحاظ فاصله آن تا مرز مطلوب نیز این رتبه را توجیه می‌کند بطوریکه امتیاز ایران از حدود ۵۶ در سالهای ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۸ به ۵۰/۶ در سال ۲۰۱۳ رسیده که پایین‌ترین حد در نزدیک به یک دهه اخیر است.

بررسی اقدامات انجام شده توسط کشورهای منطقه نشان می‌دهد که فراهم‌سازی امکان آرایه و پردازش اطلاعات و مدارک صادرات و واردات به صورت الکترونیکی از مهمترین اقدامات

^۱ امارات متحده عربی، عربستان، عمان، اردن، بحرین، قطر، مصر، ترکیه، لبنان، کویت، یمن، سوریه، الجزایر، ایران، افغانستان و تاجیکستان

کشورهایی مانند امارات متحده عربی، مصر، عربستان سعودی، بحرین، اردن، قطر و ترکیه در راستای بهبود این شاخص محسوب می‌شود. همچنین راه‌اندازی پایانه‌های صادراتی جدید در راستای تسریع فرآیند ترخیص کالا از دیگر مواردی است که در کشورهایمانند امارات متحده عربی، مصر، عربستان سعودی و بحرین انجام شده است. علاوه بر آن بازرسی‌های مبتنی بر ریسک که یکی دیگر از روشهای موثر بهبود این شاخص می‌باشد تاکنون در کشورهایمانند از منطقه همچون اردن، بحرین و یمن انجام شده که تبعات مثبتی نیز به دنبال داشته است. در زمینه بهبود امور گمرکی نیز کشورهای امارات متحده عربی، مصر، عربستان سعودی، ترکیه، کویت و یمن اقدامات موثری را به شیوه‌های مختلف ارایه تسهیلات به گمرکات، تجهیز گمرکات و پایانه‌های ترخیص کالا و یا آموزش نیروی انسانی جهت انجام بهتر امور گمرکی بهره گرفته‌اند.

لازم به یادآوری است که طی سالهای اخیر اقدامات چشم‌گیری در زمینه بهبود زیرشاخصهای تجارت فرامرزی در کشورمان صورت نگرفته است، به ویژه در زمینه کاهش هزینه‌های صادرات و واردات که دلایل متعدد اقتصادی در سالهای اخیر سبب شده است که جایگاه شاخص تجارت فرامرزی ایران در مقایسه با سالهای قبل و نیز سایر کشورهای جهان تنزل یابد. تنها اقدامی که در این زمینه در ایران صورت گرفته است سازماندهی مجدد دفاتر ترخیص جداسازی بازرسی محصولات خاص از بازرسی کالاهای عمومی و نیز نصب اسکنرهای در بندر شهید رجایی است که دو سال قبل صورت گرفته است.

آنچه مسلم است هر اقدامی در زمینه بهبود فضای کسب و کار نیاز به زیرساختهای قانونی با ضمانت اجرای مناسب دارد که در این زمینه قانون بهبود مستمر فضای کسب و کار پیش بینی منابع لازم جهت الکترونیکی کردن فرآیندهای صادرات و واردات را نموده و دستگاههای اجرایی ذیربط را ملزم به اجرای این قانون کرده است. ولی برخلاف وجود ظرفیتهای قانونی موجود در این زمینه، به دلیل عدم وجود ضمانت اجرایی مناسب برای آن قوانین تاکنون اقدامات انجام شده در این زمینه اثربخش نبوده است. ضمن آنکه در برنامه پنجم توسعه و نیز الحاقیه‌های قانون مقررات صادرات و واردات نیز تمهیداتی جهت بهبود شاخصهای فضای کسب و کار اندیشیده شده است. در عین حال با توجه به وضعیت ایران در رکن تجارت فرامرزی و زیرشاخصهای آن و همچنین اقدامات انجام شده در سایر کشورهای منطقه در راستای بهبود شاخص مذکور راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شوند:

➤ تلاش در جهت ایجاد ثبات اقتصادی و رفع محدودیتهای ارزی موجود در راستای کاهش هزینههای تجاری اعم از هزینه صادرات و واردات

➤ بازنگری در اسناد و مدارک مورد نیاز برای صادرات و واردات و استانداردسازی آنها بر اساس نرمهای بینالمللی و حذف مدارک غیرضروری در راستای کاهش مدارک مورد نیاز

➤ فراهم سازی زیرساختهای مبادله الکترونیکی اسناد و مدارک تجاری و امکان پردازش آنلاین اطلاعات جهت تسریع فرآیندهای صادرات و واردات در راستای کاهش زمان مورد نیاز برای صادرات و واردات

➤ یکپارچهسازی قوانین و مقررات موجود در زمینه بهبود شاخصهای فضای کسب و کار به منظور افزایش ضمانت اجرای قوانین مذکور و جلوگیری از وضع قوانین جدید دست و پاگیر